

H ü z z a m P e ş r e v

Ney

Tanburi Büyük Osman Bey

Usûlü : Devr-i Kebir [28 / 4]

1 . H a n e / (Hane-i Evvel) / (Serhane)

5

10

14

18

22

25

28

32

36

40

45

3. Hane / (Hane-i Salis)

28

33

38

42

46

4. Hane / (Hane-i Rabi)

28

32

36

40

45

5. Karar / (Zeyl Hane)

28

SON (Temmet)

Tanburi

Büyük

Osman Bey

[1816 - 1885]

Tanburi Büyük Osman Bey, 1816 yılında İstanbul'da Tophane civarında doğdu. Tanburi Numan Ağa'nın torunu, Zeki Mehmed Ağa'nın oğludur. Henüz sekiz yaşında iken Enderun'a alındı. Osman Bey Enderun'da bir taraftan muhtelif bilgiler, diğer taraftan da zamanın musiki ustalarından musiki ve tanbur çalmasını öğreniyordu. Oğlunun Enderun'a alınmasında ısrarlı olan Zeki Mehmed Ağa, tanbur öğretmedeki isteksizliğini burada da göstermiş, oğluna ders vermemiştir. Osman Bey, Enderun'da bulunan diğer tanburilerden istifade etmekle birlikte, sazını kendi gayreti ile ilerletti. Rifat Bey, Haşım Bey gibi ses ustaları ile fasullara katılıyordu. << . . İlk zamanlarda bir hanende fakat daha ziyade iyi bir tanburi olmaya çalışan Osman Bey, babasının ölümünden sonra tamamen ve münhasıran sazı ile meşgul olmuş ve herbiri en nefis saz eserlerinden olan peşrevlerini bu zamanlarda bestelemiştir. Abdülmecid'in son senelerinde sersazende olan Osman Bey, bu vazifesini Abdülaziz zamanında da muhafaza ederek sarayda yapılan incesaz fasullarına, tanburu ile iştirak ederdi. Mevlana Celaleddin Rumi'ye karşı duyduğu muhabbet ve iştiafın verdiği heyecanla, mevlevihanelerin hemen hemen hepsine ve bilhassa Cuma günleri Kulekapısı Mevlevihanesi'ne muntazaman devam ederdi. . >>

Öğrendiği tanbura daha sonra << Kendi kabiliyet ve istidadının orijinalitesini de ilave ederek, babasının tavrına daha renkli bir tavır vermiştir. Tarihçi Ata Bey'den naklen verilen bilgilere göre çok nüktedan, güler yüzlü, zarif bir kimseymiş. Bu nedenle her mecliste aranır, sevilir ve sayılır. >> Osman Bey hassas bir kulağa sahipmiş. Tanburun iki telinden birinde gayet hafif bir uyuşmazlık sezse derhal telin birini koparır atar ve sazını tek tel ile çalarmış.

Eserlerini değiştirenlere, nağme ilave edenlere çok kızarmış. Hatta bir gün bir yerde, Uşşak peşrevinin teslimine geçilecek kısmı biraz değişik çalmaya kalkan bir kanuniyi dövmeye bile kalktığı rivayet olunur.>>

Osman Bey 1885 yılında, uzun zamandan beri çekmekte olduğu bir göğüs hastalığından öldü; Yahya Efendi Dergahı mezarlığına defnedildi, üç erkek bir kız çocuğu olmuştur.

Bir bestekar olarak << . . Söz musikisine ait bazı eserler bestelemişse de, onun asıl şahsiyetini temin eden eserleri, cidden nefis ve üstadane olan peşrev ve saz semailerindedir ki bu çeşit eserler Osman Bey'i kabiliyet ve istidadının son tekamül merhalesine erdirmiştir. Eski bestekarlarımızdan bir kaçının bu yoldaki eserleri istisna edilirse, geriye kalan peşrevler mükerrer ve uzun parçalar, hatırdaki tutulması zor ve karışık bir uslubla bestelenmiş ve bir peşrevin hanelerinde muhtelif usullere yer verilmişti. İşte Osman Bey bu halin daha derli toplu hale getirilmesine çalışmış, hakikaten bu çeşit eserlere yeni, sade ve güzel bir istikamet vermeye muvaffak olmuştur. Osman Bey'in peşrevleri gerek ses ve gerek usul bakımından çok muvazeneli ve ölçülüdür. Çoğu devrikebir usulünde olan bu eserler, saz musikisi repertuarımızın birer şaheseridir diyebiliriz. Osman Bey eski peşrevlerimizi şiddetle tenkid edermiş; bunlar arasında yalnız Gazi Giray'ın Hüzzam Peşrevi'ni fevkalade beğenir, takdir eder ve bu peşrevden bahsedildiği zaman (Sehl-i mümtenedir; tanziri kabil değildir) dermiş. Hatta Hüzzam Âyin için bu makamdan devrikebir usulünde bir peşrev bestelemesini rica edenlere (Gazi Giray'ın Hüzzam Peşrevi varken, ben o makamdan başka peşrev yapmaya teeddüb ederim) diye özür dilermiş. Fakat, Galata Mevlevihanesi şeyhi Âtaullah Efendi'nin ısrarı ile sık sık dinlediğimiz hüzzam peşrevini vücade getirmiştir ki, eserleri içinde zoraki bir gayretle yaptığı ve diğerleri kadar muvaffak olamadığı eseri budur.

Santuri Ziya Bey'in Neyzen Aziz Dede'den naklen verdiği bilgiye göre, Sultan II. Abdülhamid'in baskılı yıllarında Veled Çelebi bir süre İstanbul'da ikamet zorlanmış ve bu sıralarda Kulekapısı Mevlevihanesi'nde oturmuştur. Burada dönemin musikişinasları toplanır, ayin icra edilirmiş. Veled Çelebi bir gün Osman Bey'e diğer eserlerine ek olarak suznak, rast ve saba makamlarından birer peşrev bestelemesini rica etmiş. Osman Bey de Benli Hasan Ağa'nın rast, Tanburi Emin Ağa'nın suznak peşrevleri olduğu için bağışlanmasını istemiş. Saba peşrevi için << Oğlum Aziz ! Bir peşrev için aylarca, senelerce uğraşırđım; fakat saba peşrevini Hazret-i Pir'in aşkıyle bir ayda tamamladım >> dermiş.

Osman Bey için bir saz ve söz eseri bestekarı, özellikle peşrev bestekarıdır denebilir. Saz semailerinde peşrevleri kadar başarılı olmadığı kabul edilir. Zaten saz semaileri babasının ve başka bestekarların peşrevleri için istek üzerine bestelenmiştir. Elimizde on altı peşrev, onbir saz semaisi, yirmi beş kadar şarkısı bulunmaktadır.

Özellikle Saz Musikimize birbirinden değerli eserler kazandırmış bu değerli bestecimizi saygıyla ve rahmetle anıyoruz.

Kaynak : Dr. M. Nazmi Özalp << Türk Musikisi Tarihi >>

Devr-i Kebir Usülü

"Büyük devir / usul" anlamına gelen bu tabir 28 zamanlı bir büyük usulün adıdır. Bir yürük semâi, iki sofyan ve yine bir yürük semâi, iki sofyanın bir araya gelmesinden meydana gelmiş olup (6+4+4+6+4+4=28) 28/8'lik birinci ve 28/4'lük ikinci mertebeleri kullanılmıştır. Bunlardan yaygın şekilde kullanılan ikinci mertebeye karşılık bilhassa Mevlevî âyinlerinin üçüncü selâmlarının ölçüldüğü birinci mertebeye bunun dışında çok az rastlanır.

XV. yüzyıldan bu yana pek çok eserin ölçüldüğü devr-i kebir usulünün ikinci mertebesi, zaman içinde ilk şeklindeki bazı vuruşlarının velvelendirilmesi (küçük vuruş parçalarına ayrılması) suretiyle velvelendirilmiş şekli icra edilmektedir. Bu değişiklik sebebiyle usulün yapısı 6+4+4+6+4+4 yerine 6+4+6+4+4+4 tarzına dönüşmüş kabul edilebilir. Usul mertebelerinin şematik olarak gösterildiği aşağıdaki şekilde usulün eski yapısı çizimin altında belirtilmiştir.

Ahenkli ritmik bir yapıya sahip olan bu usul, özellikle peşrevler başta olmak üzere kâr, beste, Mevlevî âyinlerinin üçüncü selâmları, tevşih ve bazı ilâhilerde kullanılmıştır. Ancak usulün bestelerde kullanılışı ayrı özellik gösterir. Devr-i kebir usulüyle daha çok "ikinci beste"ler ölçülmüştür. Bunlarda bir mısra iki usulden meydana gelir; mısraı takip eden terennüm kısmı da bir veya iki usulden teşekkül eder. İki usulden oluşan terennümlerin birinci usulünde ikâi (ritmik/usulî) terennüm, ikincisinde mısraın sonundan alınmış bir bölüm yer alır. Terennümün bir usul tuttuğu bestelerde ise sadece lafzî terennüm bulunur. Buna göre devr-i kebir usulüyle ölçülmüş bestelerde her hâne bir usullü terennümde üç usul, iki usullü terennümde de dört usulden meydana gelir.

Muzaaf Devr-i Kebir. Eski nazariyat kitaplarında devr-i kebir usulü 14 zamanlı olarak gösterilmiş ve 14/2 ile 14/4'lük iki mertebesinin olduğu belirtilmiştir. Bunlardan 14/2'lik mertebenin günümüzdeki 28/4'lüğe, 14/4'lük mertebenin de 28/8'lik mertebeye karşılık olduğu görülmektedir.

Devr-i Kebir Darb Usülü

- 1 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 2 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 3 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 4 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 5 . Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 6 . Darb : (Te) / [1/2 Zamanlı ve Zayıf]
- 7 . Darb : (Ke) / [1/2 Zamanlı ve Zayıf]
- 8 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 9 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 10 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 11 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Zayıf]
- 12 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 13 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 14 . Darb : (Ta-Aa) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 15 . Darb : (He-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 16 . Darb : (Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 17 . Darb : (Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]
- 18 . Darb : (Te) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 19 . Darb : (Ke) / [1 Zamanlı ve Zayıf]

Kaynak :

1) ' Türk Musikisinde Usuller ve Kudüm ' , M. Hurşit UNGAY

2) ' Türk Müsiki Nazariyatı ve Usülleri-Kudüm Velveleleri ' İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]